

מקורות ללימוד

נספח א'

תכלית הזיכרון

איך ולמה יהודים זוכרים?

מה תכלית הזיכרון לפי כל אחד מן ההוגים הבאים?

יש שם ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן, כדי לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה, ויהיה זה זכרון למעשינו הרעים ומעשה אבותינו שהיה כמעשינו עתה, עד שגרם להם ולנו אותן הצרות, שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב, שנאמר: **וְהִתְּוֹדוּ אֶת עֲוֹנֵיכֶם וְאֶת עֲוֹן אֲבוֹתֵיכֶם.**

רמב"ם, משנה תורה, הלכות תעניות פרק ה הלכה א

איזו פעולה במסורת היהודית נועדה לעורר את הזיכרון? ?

למה חשוב לעורר זיכרון לדעתכם? ?

שאלות

תרבות הזיכרון של העם היהודי מעולם לא הייתה תרבות פסיבית. לא צווינו רק לזכור את יציאת מצרים. הזיכרון החי המתחדש בחג הפסח מדי שנה, כאילו אנחנו עצמנו יצאנו ממצרים, נושא בחובו מסר חינוכי מכונן בתרבות היהודית של "ואהבתם את הגר, כי גרים הייתם בארץ מצרים". מסר זה חוזר ומופיע בתורה בווריאציות אחדות יותר מכל מצווה אחרת וכן במצוות זיכרון נוספות.

... כאמור, בעצם הציווי 'לזכור' טמון בתרבותנו יסוד אקטיבי, כי הרי מטבעם של אירועים ואנשים שיד הזמן משכחת אותם. המאמץ לשמר את האירוע, בעיקר בתרבות הזיכרון הקהילתית, מחייב מאמץ מודע, הלוחם נגד הטבע האנושי הפועל להשכחה. מאמץ זה מתעצם כאשר אנחנו מבקשים להבליע בו גם מסר חינוכי אקטיבי, כמו זה של "לא תנוגו" בהקשר של יציאת מצרים. לא רק מסר על אחדות הגורל היהודית ... אלא מסר מוסרי-יהודי ...

טובה אילן, הרצאה בכנס בינלאומי על זיכרון השואה

האם ימי זיכרון ישראלים מודרניים כמו יום השואה ויום הזיכרון לחללי צה"ל הם ?

ימים בעלי מסר של אחדות גורל? האם יש בהם גם מסר מוסרי-יהודי?

שאלות

יש הבדל תהומי בין היסטוריה לזיכרון. היסטוריה היא סיפור של אירוע שקרה בזמן אחר למישהו אחר. זיכרון הוא סיפור של אירוע שקרה לי והוא חלק ממי שהנני. היסטוריה היא מידע. זיכרון, לעומת זאת, הוא חלק מזהות. ביכולתי ללמוד את ההיסטוריה של עמים אחרים, על תרבויות וציוויליזציות אחרות. לימוד העבר מעמיק את ידיעותיי ומרחיב את אופקיי, אבל איננו דורש ממני דבר. זהו עבר בעבר. זיכרון הוא עבר בהווה, כפי שהוא ממשיך לחיות בי. בלי זיכרון אין מקום לזהות... וכמו הפרטים כך גם העם - יש לו זהות מתמשכת רק במידה שהוא יכול לזכור מניין בא ומי היו אבותיו.

יונתן זקס, הגדה של פסח, עמ' 157

שאלות

- 2. מה מלמד אותנו זיכרון רצח רבין על השאלה מניין באנו ומי היו אבותינו?
- 2. באיזו מידה ובאיזו דרך חשוב לתת לזיכרון הרצח מקום בזהות הלאומית שלנו?

... רצח גדליה היה המסמר האחרון בתהליך חורבן הבית [=בית המקדש הראשון], אובדן הסיכוי לשיקום. רצח רבין היה ההזדמנות לחזור ולעסוק בזיכרון רצח גדליה, והסכנות הלאומיות הטמונות במצב שבו מחלוקות פוליטיות מוכרעות באלימות וברצח. בשנים הראשונות לאחר רצח רבין, זכה גדליה לכמה רגעים של תהילה מחודשת. כדוגמת, צום גדליה בהתכנסות לתפילה בכיכר, בה נאמר גם קדיש על רבין.

ככל שזיכרון הרצח הפוליטי הלך וטושטש לטובת השירה לשלום והאבל האישי, ככל שחשבון הנפש הוחלף בתיאוריות קונספירציה ובניסיונות להצדקה, כך חזר גדליה והתכווץ בחזרה אל הסדק שלו בחצר האחורית של ראש השנה, בג' בתשרי.

ואולי אנחנו, שמבקשים לשמור על המערכת הדמוקרטית העדינה מפני סכנת האלימות, צריכים להיאחז בזיכרון רצח גדליה לא פחות מאשר בזיכרון רצח רבין. להגיד קדיש על גדליה ביום הזיכרון לרצח רבין, וקדיש על רבין בצום גדליה.

אבשלום בן-צבי, רגע התהילה המוחמץ של גדליה

שאלות

- 2. מה המחיר של הפיכת זיכרון רצח רבין לאבל אישי, ולערב שירה לשלום?
- 2. צום גדליה הוא בג' בתשרי (כחודש וחצי לפני יום הזיכרון לרצח רבין), מה המסר החינוכי שנלמד משני האירועים? איך ציון שני ימי זיכרון בסמיכות רבה בתחילת השנה יכול לתרום למסר?

גדליהו בן אחיקם

גדליהו בן אחיקם היה אחד מאצילי העם בתקופת חורבן בית ראשון, שמונה לפקיד מטעם מלך בבל, אך תקופת כהונתו לא האריכה ימים, והוא נרצח על ידי אחד מאנשי הקהילה היהודית לאחר חודשיים. בעקבות מותו, ירדו למצרים אחרוני העם שלא הוגלו בידי הבבלים, ועל שמו נקרא צום גדליה.

הידעת?